

Уводзіны

§ 1. Свет старажытнай гісторыі

Пазнаваць новае заўсёды цікава. Паглыбіцца ў гісторыю — адзін з самых захапляльных заняткаў. Што азначае слова «гісторыя»? Як называецца самы першы перыяд у гісторыі чалавецтва? Як вучоныя даведваюцца пра жыццё людзей у далёкім мінулым?

1. Паняцце «гісторыя Старажытнага свету». Слова «гісторыя» грэчаскага паходжання. Яно азначае «апавяданне пра падзеі», «даследаванне», «апавяданне пра мінулае». Думаць, што гісторыя — проста навука пра мінулае, не зусім правільна. Дакладней будзе сказаць: *гісторыя* — навука пра жыццё людзей у мінулым.

Іспанскі пісьменнік Мігель Сервантэс пісаў: «Гісторыя — скарбніца нашых учынкаў, сведка мінулага, прыклад і павучанне для сучаснасці, перасцярога для будучыні».

▲ Муза Клія — апякунка гісторыі

Ці правільнае такое выказванне?

У наш час неабходна ведаць не толькі гісторыю сваёй Радзімы, але і гісторыю іншых краін і народаў свету, г. зн. сусветную гісторыю. Пачатковы этап гісторыі чалавецтва назвалі *Старажытным светам* або *старажытнасцю*.

Гісторыя Старажытнага свету падзяляецца на два вялікія перыяды. Першы, найстаражытнейшы, перыяд расцягнуўся на шматлікія тысячы і тысячы гадоў — ад з'яўлення продкаў чалавека да ўзнікнення гарадоў, дзяржавы і пісьменнасці. Гісторыкі назвалі гэты перыяд *першабытным* або *першабытнасцю*.

Другі перыяд ахоплівае гісторыю першых дзяржаў і цывілізацый на працягу больш за 4 тысячы гадоў. Вы даведаецеся, як жылі і чым займаліся людзі, якім яны бачылі навакольны свет, якія падзеі адбываліся ў той далёкі час.

2. «Сляды жыцця», або як мы даведаемся пра тое, што адбывалася ў старажытнасці. Веды пра мінулае мы атрымліваем з гістарычных крыніц. Людзі, якія жылі тады, працавалі на зямлі, будавалі гарады і крэпасці, узводзілі храмы. У часы войнаў ваявалі з ворагамі. І вядома ж, пасля сябе пакідалі «сляды жыцця».

Гістарычныя крыніцы — гэта ўсё, што калісьці было створана людзьмі і захавалася да нашых дзён. Гэта рэшткі людзей і жывёл, якіх яны прыручылі. Гэта прылады працы, посуд, зброя, месцы, дзе калісьці гарэлі вогнішчы. Гэта рэшткі жылля, засыпаныя зямлёй і пяском, і шмат што іншае. Для вучоных такія «сляды» з’яўляюцца важнай крыніцай ведаў пра жыццё людзей у мінулым.

с. 6–7

Знайсці прадметы, якія захаваліся з найстаражытнейшых часоў да нашых дзён, вельмі цяжка. Іх пошукамі займаюцца *вучоныя-археалагі*. Яны праводзяць раскопкі, знаходзяць і вывучаюць выяўленыя рэчы і прадметы. Навука, якая вывучае жыццё людзей па *рэчавых крыніцах*, называецца *археалогіяй*.

▲ Археалагічныя раскопкі

▲ Схема «Гістарычныя крыніцы»

- ✓ На аснове схемы і тэксту параграфу складзіце расказ пра віды гістарычных крыніц.

Акрамя рэчаў, захаваліся таксама *пісьмовыя крыніцы*: старажытныя кнігі і надпісы, высечаныя на камені, законы і ўказы правіцеляў. Сустрэкаюцца таксама групы звязаных паміж сабой малюнкаў — «апавяданні ў малюнках». Іх вучоныя называюць *пиктаграфамі*. Яны былі зроблены на гліняных таблічках, камянях, апрацаванай скуры і іншым матэрыяле. Старажытныя запісы цяжка расшыфраваць. Але там, дзе гэта атрымалася, можна знайсці найцікавейшыя звесткі пра падзеі, правіцеляў і паўсядзённае жыццё людзей.

Вялікае значэнне маюць таксама *вусныя крыніцы*. Да іх адносяцца *міфы* — паданні, апавяданні пра падзеі, якія калісьці адбываліся. Міфы перадаваліся з вуснаў у вусны, са з'яўленнем пісьменнасці яны сталі запісвацца. У міфах адбіліся ўяўленні старажытных людзей пра прыроду і грамадства, пра паходжанне чалавека і Сусвету (Космасу), пра багоў і герояў.

ПАДВЯДЗЁМ ВЫНІКІ

♦ Гісторыя — навука, якая вывучае мінулае чалавецтва на аснове гістарычных крыніц. ♦ Першы перыяд у гісторыі чалавецтва называецца *Старажытным светам*. ♦ Для разумення мінулага вучоныя вывучаюць рэчавыя, пісьмовыя і вусныя гістарычныя крыніцы.

- ? 1. Прыдумайце сказы з рознымі значэннямі слова «гісторыя». 2. Старажытнарымскі аратар Цыцэрон называў гісторыю «настаўніцай жыцця». Як вы можаце растлумачыць сэнс гэтага выразу? Чаму могуць навучыць урокі гісторыі? 3. Якія гістарычныя крыніцы вы можаце знайсці ў сябе дома? Пра што яны могуць раскажаць? 4. Як вы думаеце, якія крыніцы — рэчавыя, вусныя або пісьмовыя — з'яўляюцца больш важнымі? Чаму вы так вырашылі? 5. Якія легенды і міфы, звязаныя з гісторыяй Беларусі, вы ведаеце? Якія звесткі пра мінулае можна з іх атрымаць?

§ 2. Лічэнне гадоў у гісторыі

Вывучаючы падзеі мінулага, мы заўсёды цікавімся, калі ўзнікла дзяржава або быў заснаваны горад, калі жыў гістарычны дзеяч ці пачалася вайна. А калі людзі навучыліся лічыць час? Якую падзею яны ўзялі за пункт адліку?

1. Унікненне летазлічэння. Яшчэ ў глыбокай старажытнасці людзі заўважылі, што на змену дажджліваму сезону прыходзіць сухі, затым зноў пачынаюць ліць дажджы, і ўсё паўтараецца. Чалавеку вельмі важна было ведаць працягласць кожнага сезона, таму што ад гэтага шмат у чым залежала яго жыццё.

З узнікненнем земляробства праз аднолькавыя прамежкі часу трэба было збіраць ураджай. Земляробы паступова навучыліся лічыць час ад аднаго збору ўраджаю да другога, ад аднаго лета да іншага. Так узнікла лічэнне па гадах. З часам з'явіліся пэўныя спосабы лічэння дзён у годзе, або першыя календары.

2. Календары. Стварэнне першых календароў звязана са з'яўленнем першых дзяржаў. Усе календары былі заснаваны на назіраннях за прыродай і нябеснымі свяціламі — Сонцам і Месяцам. Але лічэнне часу вялі, як правіла, ад якой-небудзь памятнай падзеі. У кожнай краіне былі свае падзеі, а значыць, і сваё лічэнне. У Егіпце лічылі гады ад пачатку праўлення новага фараона (правіцеля). Рымляне лічылі першым годам свайго летазлічэння легендарнае заснаванне горада Рыма — 753 год да нашай эры.